

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента
Іванчук Сабіни Айдинівни на дисертацію Ішутіної Олени Євгенівни
**«Теоретичні і методичні засади формування медіапедагогічної
компетентності майбутніх учителів початкових класів»**, подану на
здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок із галузевими
науковими програмами.** Сучасні трансформаційні процеси в освітній галузі,
що супроводжуються стрімкою цифровізацією та медіатизацією суспільства,
висувають принципово нові вимоги до професійної підготовки педагогічних
кадрів, особливо вчителів початкових класів. У контексті реалізації Концепції
нової української школи та державних освітніх стандартів особливої
значущості набуває проблема формування медіапедагогічної компетентності
майбутніх учителів початкових класів як інтегративної професійної
характеристики, що забезпечує ефективну медіаосвітню діяльність в умовах
інформаційного суспільства.

Дисертаційна робота Олени Євгенівни Ішутіної безпосередньо пов'язана
з пріоритетними напрямками розвитку вітчизняної системи освіти, що
визначені в низці важливих нормативно-правових документів, зокрема
Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Концепції впровадження
медіаосвіти в Україні», «Стратегії Міністерства культури та інформаційної
політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року»,
Положенні про сертифікацію педагогічних працівників.

Актуальність дослідження зумовлена низкою суперечностей, що
існують у сучасній педагогічній теорії та практиці підготовки вчительських
кадрів, а саме: між об'єктивною потребою суспільства у високопрофесійних
педагогічних працівниках, здатних ефективно працювати в медіаосвітньому
середовищі, та недостатнім рівнем розробленості теоретико-методичних засад
формування їхньої медіапедагогічної компетентності; між розширенням
інформаційно-комунікаційного простору початкової освіти та традиційними

підходами до професійної підготовки вчителів; між потенціалом медіаосвітніх технологій та реальною готовністю педагогічних працівників до їх упровадження.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукової роботи як складова дослідження комплексної наукової теми кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти» (номер державної реєстрації 0115U003313), а також у межах реалізації проєкту «Європейські практики медіаосвіти» (101085162 – EUPinMed – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH) за напрямом Jean Monnet Module програми Erasmus+.

У контексті зазначеного, вважаємо дисертаційну працю О.Є. Ішутіної «Теоретичні і методичні засади формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів» актуальною, спрямованою на розвиток медіапедагогічної компетентності вчителя початкової школи, удосконалення освітнього процесу в початковій школі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні й теоретичному обґрунтуванні науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів у єдності концептуально-методологічної, змістової, технологічної та результативно-оцінної підсистем, визначенні педагогічних умов ефективності науково-методичної системи; визначенні й обґрунтуванні структури поняття «медіапедагогічна компетентність майбутнього вчителя початкових класів» у єдності таких компонентів: медіакомпетентність, медіадидактична і медіавиховна компетентності; розробленні й експериментальній перевірці авторської методики діагностики медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів, що ґрунтувалася на використанні кваліметричної моделі емпіричного дослідження; уточненні предметно-ієрархічної кореляції понять тематичного поля «медіа», специфічних принципів формування медіапедагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів,

методів формування медіапедагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів (едукативних, дослідницьких, колаборативних); критеріїв вимірювання рівня сформованості медіапедагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів з відповідними показниками: мотиваційно-ціннісний, когнітивний; операційно-діяльнісний, особистісний тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Дисертаційна праця виконана на належному науково-методологічному рівні. Джерельна база дослідження становить 619 найменувань (у тому числі 141 – іноземними мовами). Вивчення нормативно-правових документів, наукових педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників дало змогу обґрунтувати актуальність дослідження та ключові положення дисертації.

Задля досягнення мети й розв'язання поставлених завдань було використано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження. Теоретичні методи дослідження включили понятійно-термінологічний аналіз концептів медіаосвітнього поля; системний аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної та іншої наукової літератури, пов'язаної з проблемами професійної, медіаосвітньої і медіапедагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів; вивчення навчально-методичної та інструктивно-нормативної документації НУШ для визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, характеристики медіаосвітньої інтеграції в предмети початкової ланки освіти та ін.; моделювання для розроблення науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Емпіричними методами, використаними в дослідженні, є структуроване спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти, у яких проводиться підготовка за бакалаврським рівнем вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта, бесіди зі здобувачами освіти,

викладачами закладів вищої освіти, учителями початкових класів НУШ; анкетування, спрямоване на діагностику мотиваційно-ціннісного критерію медіапедагогічної компетентності здобувачів вищої освіти; метод тестування для вимірювання когнітивного критерію; метод квазіпрофесійної діяльності для вимірювання операційно-діяльнісного критерію; метод експертного оцінювання для діагностування особистісного критерію медіапедагогічної компетентності та результатів формувального експерименту; педагогічний експеримент. Поміж статистичних методів було обрано застосування статистичних методів аналізу здобутих даних, реалізовані з використанням програмних засобів MS Excel та модуля «Статистика» навчального середовища Moodle; реєстрування; ранжування; кількісне й атрибутивне групування результатів; шкалування, метод сумарних оцінок (шкала Лайкерта), показники середнього арифметичного, стандартного відхилення – для обчислення рівня розвитку мотиваційно-ціннісного критерію медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів; для порівняння середніх значень рівнів сформованості медіапедагогічної компетентності у контрольних та експериментальних групах застосовувався t-критерій Стюдента; для аналізу і порівняння частотних розподілів у контрольному експерименті використовувався критерій Пірсона.

Високий ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації підтверджується фактом успішного впровадження науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності в освітній процес ЗВО України (Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Комунального закладу вищої освіти

«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»).

Загалом, вірогідність результатів наукової розвідки забезпечена методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дисертації; доцільністю вибору комплексу методів дослідження; ґрунтовним опрацюванням наукових доробків українських і зарубіжних учених, а також низки нормативно-правових документів; позитивними результатами експериментальної перевірки результатів дослідження.

Значення для науки і практики одержаних дисертанткою результатів. Уважаємо, що матеріали дисертаційної праці мають важливе практичне значення. Пріоритетними практичними здобутками дослідження Олени Євгенівни Ішутіної є методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у контексті медіаосвітньої діяльності, що включає: авторські силабуси та робочі програми освітніх компонентів: «Медіакомпетентність учителя початкових класів», «Медіапедагогіка початкової школи», силабус курсу «Європейські медіаосвітні студії», унікальний тулкіт «Упровадження європейських медіаосвітніх практик у підготовку вчителів», розроблення освітнього продукту – інтерактивного лото «Інтерграйко. Медіаграмотність» для формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти, дистанційні курси для бакалаврів спеціальності 013 Початкова освіта, спрямовані на поглиблення теоретичних знань та практичних компетентностей у сфері медіаосвіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості їх широкого впровадження в систему вищої педагогічної освіти, що сприятиме підвищенню якості професійної підготовки вчителів початкових класів до роботи в сучасному медіаінформаційному середовищі. Розроблені дисертанткою навчально-методичні матеріали забезпечують неперервність та наступність медіапедагогічної підготовки, створюють передумови для

формування медіакультури майбутніх педагогів та готовності до ефективної медіаосвітньої діяльності в умовах цифровізації освітнього простору.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура представленої дисертації науково виважена й логічно вибудована. Аналіз дисертації та її завершеності свідчить про те, що зміст дисертаційного дослідження О. Є. Ішутіної відповідає меті й поставленим завданням, робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; окреслено методи та концепцію дослідження; визначено експериментальну базу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та подано відомості про впровадження результатів наукового пошуку; схарактеризовано особистий внесок автора у роботах, опублікованих у співавторстві; подано відомості про апробацію результатів дослідження; наведено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретико-практичні засади медіаосвіти майбутніх учителів початкових класів» – досліджено понятійно-термінологічний апарат медіаосвітнього поля, проаналізовано стан впровадження медіаосвіти в контексті реформи «Нова українська школа», здійснено порівняльний аналіз особливостей медіаосвіти та медіапедагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів в Україні та світі. Привертає увагу розроблена О.Є. Ішутіною систематизація концептів семантичного поля «медіа» («масмедіа», «цифрові медіа», «медіатизація», «медіаконвергенція», «кросмедіа», «трансмедіа», «медіапродукт», «медіатекст», «медіапедагогіка», «медіадидактика», «медіавиховання», «медіаосвіта», «медіакультура», «медіакомпетентність», «медіаграмотність») та узагальнення їх за тематичними групами: базові, ресурсні, освітньо-процесуальні і освітньо-результативні поняття.

У другому розділі – «Методологічний та методичний контексти формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкових класів» – на основі аналізу наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних науковців дисертанткою схарактеризовано поняття «медіапедагогічна компетентність майбутнього вчителя початкових класів», обґрунтовано його структуру в єдності медіакомпетентності, медіадидактичної і медіавиховної компетентностей; виокремлено дві основні групи методологічних підходів: універсальні, базові для підготовки вчителів початкових класів (системний, компетентнісний, діяльнісний, полісуб'єктний, культурологічний) і специфічні, які є визначальними для процесу формування медіапедагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів (аксіологічний, холістичний, інтегративний, інтермедійний, інформаційно-семіотичний, середовищний, ресурсний); визначено методичні засади формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів, до яких увійшли принципи, форми і методи навчання.

У третьому розділі – «Науково-методична система формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів» – висвітлено концептуальні теоретико-методологічні засади й логіку моделювання науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів; визначено педагогічні умови, проаналізовано форми і методи формування досліджуваного педагогічного явища, описано методичне забезпечення функціонування системи.

У четвертому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів» – схарактеризовано перебіг і аналіз результатів експериментальної роботи з проблеми дослідження; подано інформацію щодо діагностування рівня сформованості медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів, на підставі чого зроблено висновок про основні чинники, що забезпечують її розвиток.

Відзначимо, що загальні висновки відповідають поставленим дисертанткою завданням.

Заслуговує на схвальну оцінку фундаментальний доробок О.Є. Ішутіної, представлений у її 55 наукових і навчально-методичних публікаціях автора (29 – одноосібних), із яких: 4 монографії (1 – одноосібна, 3 – колективні); 4 навчально-методичних посібники; 18 статей у провідних фахових наукових виданнях України; 7 статей у періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз Web of Science і Scopus; 23 публікації в інших виданнях, збірниках наукових праць.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Попри відзначений позитив, вважаємо за потрібне звернути увагу на деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження та побажання:

1. У п. 1.3. дисертації представлено аналіз досвіду медіаосвіти та медіапедагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у різних країнах (зокрема, Великій Британії, Німеччині, Австрії, Франції, Фінляндії). Проте викликає питання методологія відбору саме цих країн для аналізу, оскільки недостатньо обґрунтовано критерії, за якими здійснювався вибір країн для вивчення їхнього досвіду. Зокрема, потребує пояснення, чому саме ці країни обрано як репрезентативні для дослідження міжнародного досвіду медіапедагогічної підготовки вчителів.

2. У дисертації привертає увагу термінологічна насиченість роботи, зокрема, надмірне використання префіксу «медіа-» в назвах етапів реалізації науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів: медіакомпетентнісний, медіадидактичний, медіавиховний та медіапедагогічний.

Такий підхід до терміноутворення викликає певні застереження, оскільки назви етапів майже повністю дублюють назви компонентів медіапедагогічної компетентності (медіакомпетентність, медіадидактична і медіавиховна компетентності), що створює термінологічну надлишковість та ускладнює

сприйняття і розуміння змісту дослідження.

Вважаємо, що доцільно було б переглянути термінологічний апарат дослідження в частині найменування етапів, можливо, використавши більш загальні назви, наприклад: базовий (пропедевтичний), методичний, виховний та інтегративний етапи. Це дозволило б уникнути термінологічного перевантаження та сприяло б кращому розумінню логіки формування досліджуваної компетентності.

3. На нашу думку, дисертаційна робота могла б значно виграти, якби у ній було розглянуто питання періодизації розвитку медіаосвіти в Україні та світі. Аналіз основних етапів становлення та еволюції медіаосвіти дозволив би глибше зрозуміти закономірності її розвитку, виявити ключові тенденції та визначити перспективні напрями формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

4. У п. 4.2. авторка досить ґрунтовно характеризує зреалізовані форми навчальних занять (лекції, практичні, семінарські заняття, тренінги), розкриває методику їх проведення із застосуванням широкого спектру сучасних педагогічних технологій і методів навчання, тоді як самостійній роботі, на нашу думку, приділено недостатньо уваги.

5. Розділ 4 «Експериментальна перевірка ефективності науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів», а саме підрозділ 4.3. «Аналіз та результати впровадження науково-методичної системи формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів», переобтяжений таблицями та діаграмами, частину яких можна було б перенести в додатки задля спрощення сприйняття остаточних результатів науково-педагогічного дослідження.

6. З огляду на специфіку професійної діяльності вчителя початкових класів у дисертації доцільно було б детальніше розглянути вікові психолого-педагогічні особливості здобувачів початкової освіти та врахування цих особливостей у процесі формування медіапедагогічної компетентності

майбутніх педагогів. Зокрема, на нашу думку, варто було б проаналізувати, як когнітивні особливості, рівень розвитку критичного мислення та специфіка сприйняття медіаконтенту дітьми молодшого шкільного віку впливають на підходи до медіаосвітньої діяльності педагога.

Однак, висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер, а тому суттєво не впливають на високу позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження. Робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення.

Висновок. Дисертація Ішутіної Олени Євгенівни на тему «Теоретичні і методичні засади формування медіапедагогічної компетентності майбутніх учителів початкових класів» є самостійним, завершеним дослідженням, характеризується повнотою викладу презентованого матеріалу і за змістом, науковою новизною і практичною значущістю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), а також відповідає вимогам пунктів 7-9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ від 17.11.2021 р. № 1197 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), та заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри педагогіки,
дошкільної та спеціальної освіти,
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара

Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
Сабіна Іванчук
Підпис: Сабіна Іванчук
Начальник відділу кадрів
06 02 2025

Сабіна ІВАНЧУК